

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Dan Sundblom & Pia Liljeroth : Barnfamiljer I skärgården – en jämförelse mellan tre skärgårdsområden. I: Skärgård 2018 (41) 2 : s. 60-67.

Barnfamiljer i skärgården – en jämförelse mellan tre skärgårdsområden

Text: Dan Sundblom & Pia Liljeroth

Introduktion

Hur uppfattar barnfamiljer livet i skärgården – vad fungerar bra och vad fungerar mindre bra? Hur ser behoven ut i olika barnfamiljer, till exempel beroende på barnens ålder? Vilka är vardagslivets utmaningar och vad går som en dans på rosor? Ser föräldrarna att de i framtiden bor kvar i skärgården eller tänker de flytta någon annanstans? I denna artikel besvarar vi frågorna utifrån resultaten av en omfattande enkätundersökning (N=1191)

som samlats in i Åbolands, Ålands och Stockholms skärgårdar våren 2018 på uppdrag av Nordiska skärgårdssamarbetet. Skärgård definieras i undersökningen i enlighet med den finska skärgårdslagens (26.6.1981/494) definition som ö utan fast vägförbindelse med fastlandet, eller Fasta-Åland. Målgruppen för undersökningen var bofasta skärgårdsbor samt nyligen från skärgården utflyttade individer i åldrarna 20 till 65 år, medelåldern bland dem som svarat var 50 år.

Barn i skärgården

Gemensamt för skärgårdsområdena i Åboland, Åland och Stockholm är att andelen över 65-åringar ökar, medan andelen barn och personer i medelåldern minskar. Av Kommunförbundets statistik (Kommunnavigatören) framgår att 5,5% av befolkningen i Kimitoöns kommun och 7,1% av Pargas befolkning år 2015 var barn i åldern 0–6 år (medeltalet för hela landet var 7,2 %). 7–14-åringarna utgjorde 7,6% av befolkningen i Kimitoön och 9,1% i Pargas (medeltal för hela landet var 8,5 %). Tyvärr

Vy från Jurmo. Foto: Pia Prost

framgår det inte hur stor andel som bor i det som i denna artikel definieras som skärgård, men siffrorna kan ändå ses som riktgivande.

I Ålands skärgård har antalet barnfamiljer minskat, men variationerna mellan kommunerna är stora. Av Sottungas befolkning levde bara 11% i en barnfamilj år 2016, medan andelen i Föglö och Vårdö var 35% (jämfört med drygt 40% i hela Åland). (Ålands statistik- och utredningsbyrå 2017.) För Ålands del kan man i Kommunnavigatorn se, att år 2015 var andelen barn i åldern 0–6 år lägst i Sottunga (1% av befolkningen) och högst i Vårdö (4,8%). Vårdö hade också den största andelen barn i åldern 7–14 år; 10% av befolkningen. Också gällande 7–14-åringar hade Sottunga den lägsta andelen, dvs. 1%.

Också i Stockholms skärgård blir befolkningen allt äldre och är till större del män. Medan andelen över 65-åringar ökade från 18% år 1997 till 32% år 2014, sjönk andelen barn och unga (upp till 19 år) från 25 till 17% under samma tid. 25–44-åringar är också underrepresenterade i Stockholms skärgård, vilket bidrar till att andelen barn och unga är lägre. (Länsstyrelsen i Stockholm 2017, 24; Tillväxt- och regionplaneförvaltningen 2016, 16.)

Synen på dagvård och skola

En viktig förutsättning för många barnfamiljer är att det finns dagvård och skola på orten och att dessa uppfyller de förväntningar som föräldrarna har. Enkätresultaten visar att de respondenter som berörs är nöjda med barnomsorg och skola. Av enkätsvaren framgår att 81% av åbolänningarna, 80% av ålänningarna och 65% av skärgårdsborna i Stockholm är nöjda eller mycket nöjda med dagvården på orten. Motsvarande andelar för lågstadiet är 88%, 76% respektive 60%, och beträffande högstadiet 78%, 86%, respektive 55%. Skillnaden mellan de finska och svens-

ka områdena är märkbar då missnöje är mer förekommande i Stockholms skärgård. En möjlig migrationsrelaterad förklaring till detta är att de svenska skärgårdsborna i högre grad än åbolänningarna och ålänningarna har erfarenheter av dagvård och skola utanför skärgården – detta återkommer vi till senare i texten.

Respondenterna påtalar i de öppna svaren att det måste finnas tillgång till dagvård och skolor för att man överhuvudtaget ska kunna bo i skärgården, och överlag verkar de vara nöjda med dagvård och skolor. Men det förekommer även missnöje, till exempel med skolans resurser för att hantera barn med specialbehov. Också kritik mot att skolornas kvalitet var dålig och man av den orsaken flyttat bort från skärgården kom fram. En respondent i Stockholms skärgård skrev att man måste “se till att det är bra barnomsorg och bra skola. Inte låta skolan vara en plats där man dumpar stökiga barn som inte klarar av att gå i en större skola. Ett tag resulterade detta i att 14 av 18 (!) barn i en årskull kände sig tvungna att pendla från sin skola till skolor i tätorten, för att några stökiga elever från tätorten skulle få gå i en lugn skola.” (Kvinna, Stockholm).

Flyttmotiv bland barnfamiljer

En fjärdedel (24%) av dem som flyttat bort från skärgården angav att det till stor del eller mycket stor del var på grund av barnen. En viktig orsak var barnens utbildning, eftersom det inte var möjligt att bo kvar om man ville utbilda sig vidare efter att man gått ut grundskolan. “Äldsta sonen var klar med grundskolan och vi ville flytta med honom när han började i gymnasiet.” (Kvinna, Åland). Små skolor har både fördelar och nackdelar. Som det tidigare framkom är många nöjda med skolorna, men i några av de öppna svaren framkom också att små skolor kunde vara problematiska. Två respondenter från Åland angav till exempel att

Malou och Marius har flyttat från skärgårdskommunen Brändö till fasta Åland på grund av föräldrarnas jobbsituation. Foto: Sara Tobiasson

På Utö. Foto: Pia Prost

deras barn med specialbehov kräver bättre specialpedagogiska resurser och det bidrog till att familjerna flyttade från skärgården. Bland dem som flyttat till skärgården under de senaste tio åren spelade barnen en mindre roll. Av dem angav 15% att barnens bästa spelade en stor eller mycket stor roll till flytten. Bland dem som flyttat till Åland var andelen 23%, i Stockholms skärgård 15% och Åboland 7%.

Tre andra flyttmotiv som barnfamiljer lyfte fram i de öppna svaren är relaterade till boende, arbete och långa avstånd. Gällande boende nämns att boendekostnaderna var för höga (till exempel att prisnivån på egna-hemshus var för hög), bristen på större hyresbostäder som passar barnfamiljer och att man inte hittat ett för familjen passande boende. Bland arbetsrelaterade flyttmotiv förekommer bland annat att man inte kunde hitta arbete som motsvarar ens utbildning, att man sålt företaget i skärgården eller tröttnat på att bedriva företag, att man blivit av med sitt arbete och att karriären krävde flytt någon annanstans. Långa avstånd

nämns i samband med pendling till arbete, skolor och fritidsverksamheter. "Långa avstånd till skola och fritidsaktiviteter. Min man arbetade borta flera veckor i sträck = isolerat." (Kvinna, Stockholm).

Livet i skärgården har också fördelar som får dem som flyttat bort att överväga att flytta tillbaka. Lite under hälften (44%) av de utflyttade svarade att de kan tänka sig flytta tillbaka inom loppet av fem år. Tryggheten är en av de orsaker som bidrar till att man kan tänka sig att flytta tillbaka till skärgården då man får egna barn. "Tillräckligt gammal och planerar familj. Skärgården är en trygg miljö och jag trivdes som barn att bo där." (Kvinna, Åboland). De utflyttade respondenterna var något yngre än de övriga respondenterna, medelålder 41 år, och många hade flyttat för att studera på annan ort.

Enkäten visar att naturen och miljön är en av de viktigaste faktorerna till att respondenterna trivs i skärgården. Tre fjärdedelar (75%) anger naturen som en viktig faktor för att de bor i skärgården, medan strax över

hälften (56%) anger personlig trygghet och lite under hälften (46%) boendemöjligheter. Dessa positiva faktorer gör skärgården till en idyllisk miljö för barnfamiljer. Om deltid-boende skulle tillfrågas om varför de trivs i skärgården skulle säkert listan över de tre mest nämnda faktorerna se liknande ut. Miljön får också en del att uttrycka att de överväger att flytta tillbaka till skärgården. "Eftersom jag och min sambo väntar barn, kommer behoven att förändras. Vi börjar uppskatta närheten till natur och möjligheten till billigare boende och eget hus." (Kvinnor, Åboland).

Släktanknytning

En av de största skillnaderna mellan skärgårdsområdena är den anknytning som respondenterna har till sin nuvarande hemort. I Åboland och Åland uppger 49% respektive 43% att de är födda och/eller uppvuxna på orten, medan motsvarande andel i Stockholms skärgård är 28%. Däremot uppger till och med 40% av respondenterna i Stockholms skärgård att de inte har någon släktanknytning till orten, medan andelen för Åboland och Åland är 26% respektive 25%. Detta tillsammans med att en betydande andel av respondenterna (41%) var "nyinflyttade", dvs hade bott kortare än 10 år i skärgården, tyder på att migrationen till och från Stockholms skärgård är kraftigare än i de finländska områdena.

Med tanke på inflyttningen till skärgården har detta några konsekvenser: det finns en större kontinuitet över generationerna i Åbolands och Ålands skärgårdar, vilket i sig kan locka till återflyttning. Det kan tänkas att föräldrar vill att barnen ska uppleva en liknande barndom som de själv gjorde, men också andra faktorer spelar troligtvis in, som till exempel att det finns boende, att komma närmare släkt- och vännätverk, eller att man ska arbeta i familjeföretaget. Återflyttare

känner också till skärgården som livsmiljö med dess för- och nackdelar och har till exempel egna upplevelser av hur en liten skola fungerar. För personer som inte har egen erfarenhet av skärgårdslivet - men som vet hur saker fungerar i större samhällen - är anpassningen svårare. Detta är en möjlig förklaring till varför de svenska respondenterna är mer kritiska till barnomsorg och skola än de åboländska och åländska.

I alla skärgårdsområden lyfte respondenterna fram att familj och släkt har stor betydelse för om man vill bo i skärgården. För familjer med hemmaboende barn var närheten till släkten en viktig faktor för att man trivs i skärgården. För personer med redan utflugna barn påverkade barnens val av bostadsort deras val. Personer vars barn med familjer bor kvar i skärgården vill också bo kvar. En åländsk kvinna uttryckte det så här: "I Föglö finns mitt hem, mina barns hem och förhoppningsvis mina barnbarns hem." De vars barn flyttat bort från skärgården var också benägna att flytta bort; "flyttade närmare barn och barnbarn för att lättare kunna umgås samt till bättre sjukvård och annan allmän service." (Man, Stockholm).

Framtiden - vad krävs för att hålla skärgården levande

Ett uttryck för barnfamiljernas trivsel är att många tänker sig sin framtid i skärgården. En klar majoritet av alla respondenter (80%) anger att de tänker bo kvar i skärgården om tio år, medan 17% var osäkra och endast 3% svarade att de inte tänker bo kvar om tio år. Beträffande barnfamiljerna som tänker bo i skärgården i framtiden är andelarna följande: 89% i Åboland, 88% på Åland och 76% i Stockholm. För Åbolands och Ålands del är resultaten mycket glädjande och visar att det finns en stor vilja att leva i skärgården.

I många av de öppna svaren gällande vad som behövs för att skärgården ska hållas

levande nämns att det krävs att det finns barnfamiljer som bor i skärgården. Och för att få barnfamiljer att vilja bo kvar i skärgården, och få nya att flytta till skärgården, så påtalar respondenterna att det krävs service. Det betyder att det bör finnas "arbete, möjligheter till boende, service, dagisar, skolor, bättre snabbare förbindelser." (Man, Åland).

Flera respondenter, från alla tre skärgårdsområden, lyfter fram att det skulle vara viktigt med bättre tillgång till hyresbostäder för att locka nya invånare till skärgården. "Det behövs större hyreslägenheter så att barnfamiljer har möjlighet att flytta hit. Ingen köper direkt ett hus, förrän man har provat bo i skärgården på hyra först." (Man, Åboland).

Källor (alla finns tillgängliga på nätet)

Kommunnavigatorn, u.å. Kommunförbundet.

Stockholm 2018. Full fart framåt. Rapport 2017: 23. Länsstyrelsen i Stockholm, 2017.

Skärgårdens utveckling i siffror. Rapport 2016:1. Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Stockholms läns landsting, 2016.

Familjer och hushåll 2016. Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2017.

BETRÄFFANDE BARNFAMILJERNA SOM TÄNKER BO I SKÄRGÅRDEN I FRAMTIDEN ÄR ANDELARNA FÖLJANDE: 89% I ÅBOLAND, 88% PÅ ÅLAND OCH 76% I STOCKHOLM.”

ARTIKELFÖRFATTARNA

PM DAN SUNDBLOM är forskare på
Migrationsinstitutet
dan.sundblom@abo.fi

PD PIA LILJEROTH är överlärare på
Yrkehögskolan Novia
pia.liljeroth@novia.fi

